

Språkglede i orkdalsbarnehagene

SPRÅKPLAN

Barnehagen er en god språkarena for alle barn

Forord

Barnehagene har jobbet sammen om språkplanen Språkglede i orkdalsbarnehagene. Språk er det viktigste området vi jobber med av fagområdene, - det har så stor innvirkning på alle utviklingsområder, samtidig som det handler om både identitet og mestring.

Hver barnehage har deltatt med en representant i språkplangruppa, PPT har deltatt med to representanter og arbeidet har vært ledet av pedagogisk rådgiver på barnehagefeltet (prosjektstilling).

Språkplanen evalueres etter to års bruk, og om nødvendig skal den revideres da. En revisjon kan være aktuell som følge av ny rammeplan for barnehagene i 2017.

Engasjementet i språkplangruppa har vært stort! Det har vært gode faglige diskusjoner ut fra både litteratur, forskningsrapporter, studieturer, egne og andres erfaringer mv.

Underveis i arbeidet med språkplanen har vi hatt kompetanseheving hos både språkplangruppa og øvrige ansatte:

- Deltakelse for språkplangruppa på nettverksmøte i Trondheim; flerspråklig og flerkulturelt mangfold.*
- Temamøte for språkplangruppa med pedagogiske ledere fra Fillan barnehage, Hitra med tema flerspråklig og flerkulturelt mangfold.*
- Temakveld for alle barnehageansatte med tema flerspråklig og flerkulturelt mangfold. Foredragsholdere fra Fillan barnehage, Hitra.*
- Temakveld for alle pedagoger med tema flerspråklig mangfold og foreldresamarbeid.*
- Introduksjonskurs for 1-2 fra hver barnehage; språkløyper.*

Innhold

- 1.** **Innledning** **s. 6**
Språkstimulering
6 faktorer
- 2.** **Rammer** **s. 8**
Formelle rammer
Hva sier forskning?
Barnehagens forutsetning
- 3.** **Godt språkmiljø** **s. 10**
Godt språkmiljø i barnehagen
Gode språklige aktiviteter
Idebank
- 4.** **Minoritetsspråk** **s. 16**
Minoritetsspråk
Morsmålets betydning
- 5.** **Gode språkmodeller** **s. 18**
Voksne som gode språkmodeller
Vår kompetanse og kompetanseutvikling
Sjekkliste på gode aktiviteter
- 6.** **Foreldrene - en god ressurs** **s. 24**
Foreldrene er en god ressurs
Gode grunner for å lese for barn
- 7.** **Skolestart** **s. 26**
Vi ser mot skolestart
- 8.** **Tidlig hjelp** **s. 28**
Når språkutviklingen ikke går som forventet
Kartlegging av språklige ferdigheter
- 9.** **Språkutvikling i barnehagen** **s. 30**
Prosessmål og arbeidsmåter
Trekke ved barnas språkutvikling

Litteratur

1.

Innledning

Barnehagen er en god språkarena for alle barn i barnehagen!

God og tidlig språkstimulering er avgjørende for barnas språkutvikling og språkglede! Språk er nært knyttet til identitet, og det har betydning for mestring på mange områder.

Vi har formelle rammer for barnehagetilbudet og det stilles krav til språkmiljøet i barnehagen og personalets kompetanse.

Vi skal gi barna varierte og positive opplevelser med språket som kommunikasjonsmiddel. Å samtale om tanker, opplevelser og følelser gir gode forutsetninger for et rikt og godt språk.

Samarbeidet med foreldrene er også av stor betydning for barnas muligheter til å få et godt språk, både muntlig og etter hvert skriftlig. En god og tett dialog med foreldrene er en av suksessfaktorene i språkarbeidet i barnehagen.

I alle livets sammenhenger er det behov for å uttrykke seg språklig.

Gode språklige ferdigheter har stor betydning for barnets muligheter innen de ulike fagene i skolen og likedan i sosiale relasjoner med andre barn og voksne.

Denne planen er en standard for et godt språkmiljø i orkdalsbarnehagene. Dette er en overordnet plan, og den enkelte barnehage vil ha behov for å konkretisere den enda mer i egen virksomhet. Planen skal danne grunnlag for et systematisk arbeid med området språk.

Et godt språklig miljø er et satsningsområde nasjonalt når det gjelder utvikling av personalets kompetanse.

***Viktig med god
og tett dialog med
foreldrene***

Seks faktorer som driver fram et godt språkarbeid:

1. Kompetanseutvikling hos personalet – vi må styrke den totale kompetansen hos ansatte og videreutvikle den
2. Språkstimulering er et satsningsområde i vår kommune – barns deltakelse i et godt språkmiljø er avgjørende for god utvikling på mange områder og for aktiv deltakelse i det sosiale liv
3. Forankring internt på alle nivåer – alle ansatte må ha en indre forståelse av at språk er et viktig område og være enig om målene og hvordan vi kommer dit
4. Systematisk jobbing mot tydelige mål – det må settes av god tid til planlegging, gjennomføring og evaluering av arbeidet med språk
5. Bruk av ulike læremetoder og språkverktøy – ha kunnskap om og ta i bruk gode verktøy for god språkstimulering
6. Ros – del erfaringer og ideer og ros hverandre i arbeidet

Hele barnehagedagen er en arena for å bruke språket!

Det finnes unike muligheter! Vi skal fylle ordene med innhold!

2.

Rammer

Formelle rammer

Rammeplanen for barnehagene sier at tidlig og god språkstimulering er en viktig del av barnehagens innhold. Barnehagen skal gi varierte erfaringer som beriker språket og er avgjørende for forståelsen av begreper. Samtalen fremheves som en viktig faktor i utviklingen av et rikt språk.

Rammeplanen for barnehagene sier at gjennom arbeidet med kommunikasjon, språk og tekst skal barnehagen bidra til at barna:

- Lytter, observerer og gir respons i gjensidig samhandling med barn og voksne.
- Videreutvikler sin begrepsforståelse og bruker et variert ordforråd.
- Bruker sitt språk for å uttrykke følelser, ønsker og erfaringer, til å løse konflikter og å skape positive relasjoner i lek og annet samvær.
- Får et positivt forhold til tekst og bilde som kilde til estetiske opplevelser og kunnskaper, samtaler, og som inspirasjon til fabulering og nyskaping.
- Lyttet til lyder og rytme i språket og blir fortrolig med symboler som tallsiffer og bokstaver.
- Bli kjent med bøker, sanger, bilder, media m.m.

SPRÅK I BARNEHAGEN – mye mer enn bare prat er en veileder om språkstimulering, dokumentasjon og vurdering av språk og språktilegnelse. Den skal bidra til større kunnskap og kompetanse blant barnehageansatte. Den er ikke forpliktende, men skal være til støtte og inspirasjon i arbeidet med språk.

Hva sier forskning?

Forskning viser at det å gå i barnehage er språkstimulerende i seg selv. Data fra den norske mor-barn-undersøkelsen viser at barn som går i barnehage har mindre risiko for å begynne å snakke sent. Det tilsier at det er bra å gå i barnehage med tanke på språkutviklingen.

En studie viser at gutter som går i større barnegrupper har større ordforråd enn de som går i mindre grupper. Gutter som har gått lenge i barnehagen har større ordforråd enn gutter som har gått kort tid i barnehagen. Gutter har særlig utbytte av å samhandle språklig med jevnaldrende. Studien viser ikke samme resultat for jenter som for gutter. Forfatterne av studien vil ikke anbefale større barnegrupper, da den sosiale utviklingen fremmes best i mindre grupper.

Dansk studie viser at barnehager der personalet har god språkdidaktisk kompetanse og arbeider for gode og meningsfulle dialoger med barna, gir bedre språklige resultater for barna. Lange dialoger mellom barn og voksne gir gode resultater.

Forskning viser at det er 1-1,5 timers interaksjon mellom barn og voksne i barnehagen på en vanlig dag. Kvaliteten i det språklige miljøet har betydning for barns språkutvikling. Dette gjelder spesielt samtaler i barnehagen, hvor vi må legge til rette for barnas deltakelse. Barna må få komme til orde. Forhandlinger i lek er særlig språkfremmende. Uteløk gir unike muligheter i denne sammenhengen, da uterommet er i stadig forandring og det er diskusjoner om funksjonen til det barna finner ute.

Vi må ha en struktur på dagen som fremmer dialog mellom barn og voksne. Enhver situasjon brukes til språklig samhandling.

Flere studier viser at hverdagssituasjoner i barnehage kan ha et større læringspotensialet. Felles meningsskaping, hvor vi utveksler tanker, meninger, erfaringer og opplevelser er sentralt for å skape mening i en samtale. Vi må legge til rette for mer læring i barnehagehverdagen. Vi skal være delaktige i samtaletemaene som barna bringer inn, og vi skal bygge videre på barnas innspill. Ved å bruke utvekslingstone gir vi barna mulighet til medskaping og medlæring.

Barnehagens forutsetninger

I Orkdal har vi forholdsvis store barnegrupper, med 26 barn på storbarn og 14 barn på småbarn. Det er fire ansatte på hver avdeling, hvorav to er pedagoger.

Barnegruppene deles i mindre grupper, med 1-2 voksne på hver gruppe. Det gir bedre forutsetninger for å følge opp hvert enkelt barn.

Barnehagene har rullerende opptak, noe som gjør at barnegruppene er i forandring gjennom barnehageåret.

**Språk i
barnehagen
- mye mer enn
bare prat**

2.

3.

Godt språkmiljø

Godt språkmiljø i barnehagen

Barna har iboende muligheter for språkutvikling, samtidig er de avhengige av de impulsene de får utenfra. Språket er ikke bare ord og prat, men det handler også om samspill mellom barnet og andre og barnets evne til kommunikasjon med omverden.

Barn lærer oftest best når de er aktive og får mulighet til utforsking. Barn lærer språket gjennom konkrete erfaringer med både gjenstander og opplevelser (førstehåndserfaring), eller ved at noen forklarer og beskriver (andrehandserfaring).

VI MÅ INVITERE BARN på ulike måter inn i språklige aktiviteter. Barn inspireres på ulik måte til språklig deltakelse. Det er viktig at vi skaper samtaler der barna får delta og komme til orde.

FOR REFLEKSJON: Hva kjennetegner et godt språkmiljø i barnehagen? Legger vi godt til rette gjennom dagsrytme, tid til lek, fysisk miljø og voksnes engasjement for et godt språkmiljø? Har vi gode språklige aktiviteter som fremmer språket? Har vi gode verktøy?

Kjennetegn på godt språkmiljø

- Vi er engasjert og deltakende i samtaler, aktiviteter og alle hverdagshendelser.
- Vi har gode samtaler med alle barn.
- Vi inviterer alle barn til å delta språklig.
- Vi bringer inn varierte ord og uttrykk, og forklarer, konkretiserer og visualiserer disse.
- Vi har gode språkstimulerende aktiviteter for alle barn.
- Vi synliggjør språklig aktivitet i det fysiske miljøet.
- Vi kartlegger og observerer barnas språk og legger til rette for det enkelte barn.
- Vi samarbeider godt med foreldrene om barnets språkutvikling og språkglede, gjennom spesiell fokus på samtale og lesing.
- Vi bidrar til å gi barn en positiv holdning til språk, som er viktig gjennom hele livet.

Vi må sørge for at alle barn får varierte og positive erfaringer med å bruke språket som kommunikasjonsmiddel, som redskap for tenkning og som uttrykk for egne tanker og følelser. (Fra rammeplanen)

Gode språklige aktiviteter

Her finner du gode språklige aktiviteter som du kan ta i bruk sammen med barna! Ditt engasjement er avgjørende for hvor gode disse aktivitetene blir for barna. Aktivitetene fremmer et godt språkmiljø for barna.

LEKEN UTE I NATUREN gir spesielle gevinster. Her omformes naturmaterialet og det krever forhandlinger mellom barna. Det er ikke gitt hva materialet skal brukes til, og språket må brukes aktivt for å enes om materialets funksjon. Naturen gir gode muligheter til fantasilek og det stimulerer barnas språk. Lek med mye forhandlinger er spesielt språkfremmende.

Allsidig lek er gunstig, da ulike typer lek krever ulike typer språk.

Vi må delta i barnas lek, og være med på å holde leken gående. Spesielt der barna strever med å få innpass i leken eller at leken stagnerer, er vårt engasjement av stor betydning.

Barn har godt utbytte av å leke med barn som har større språk- og lekkompetanse enn dem selv. Dette gir noe å strekke seg etter og det gir god stimuli.

ULIKE TYPER SAMTALER er språkstimulerende. Studier viser at mange samtaler per dag mellom barn og voksne er en suksessfaktor. Positive holdninger til samtale hos oss voksne er en viktig forutsetning for de samtalene som gjennomføres. Våre holdninger er med på å prege kvaliteten på samtalene og antall samtaler. Det skjer mest uformelle og spontane samtaler i barnehagen. Det er oftest her og nå at barna er motiverte for samtale, og vi må gripe de mulighetene som kommer. Noen ganger har vi formelle og planlagte samtaler. Dette kan være ut fra et bestemt tema, en konkret hendelse mv.

FAGLIGE SAMTALER kan gjennomføres i barnehagen. De voksne må sette seg godt inn i aktuelt tema, og gjerne bruke fagbegreper. Barna liker spørsmål til undring, og gjennom egne erfaringer og funderinger kan de være med på å finne svar. Faglige samtaler er viktige for barnas språkutvikling.

Hverdagssamtalen skal være sentral i barnehagen. Barna skal inviteres til samtale og språklig aktivitet gjennom hele barnehagehverdagen. Samtaler kan skje både planlagt og spontant i alle rutinesituasjoner. Gjennom å utnytte hele dagen gir vi barna

et enda større potensiale for læring, både når det gjelder språk og andre områder. Gjennom hverdagssamtalen kan også flere barn og voksne snakke sammen, og da lærer barna å samarbeide i samtalene. Dette krever at vi er oppmerksomme voksne, som lar alle slippe til. Det er viktig at vi ser betydningen av hverdagssamtalen, spesielt rettet mot muligheten for språkstimulering.

HELE DAGEN ER FULL AV SMÅ MØTER mellom mennesker. Vi skal gripe mulighetene i disse møtene til samtale med barna, enten det er i påkledning med en vrien glidelås, på stellebordet, ved frokosten hvor viktige hendelser kan fortelles, i klatrestativet når toppen er nådd, i huska når det kiler som mest i magen, - ja, vi har mye å ta av! Vi tilpasser språket vårt etter barna, og bringer inn nye ord og uttrykk. Sammen med barna kan vi undre oss over hva ord og uttrykk betyr og sette dem inn i ulike sammenhenger. For mange barn er det viktig med visualisering og konkretisering i en læringsprosess, spesielt når det er abstrakte ord som skal læres. Barn er nysgjerrige på nye ord og uttrykk! Vi skal hjelpe barna til å forstå og bruke disse, slik at språket blir enda mer frodig.

GI BARN TID TIL UNDRING; vi skal støtte barna i deres undring og stille spørsmål som kan gi større mening til barns undring. Å gi tid til barns undring er å la barna være med på å innvirke på sin egen hverdag, - det handler om barns medvirkning. Vi skal «logge oss på» der hvor barna er og lytte og la barna uttrykke seg. Vi skal snakke med barna om det de er opptatt av, enten det er personlige tema, vanskelige tema, faglig tema eller annet. Vi skal hjelpe barna til

Gi barna tid til undring...

3.

Legg til rette for den gode samtalen

å samle oppmerksomheten sin om det som skjer, har skjedd eller skal skje. Det kan være nyttig å ta fram de åtte temaene for godt samspill i ICDP.

Sammen med barna skal vi undre oss over ord og uttrykk. Sammen finner vi fram til hva ordene betyr og kan sette dem inn i forståelig sammenheng. Vi bygger på barnas iboende nysgjerrighet og trangen til å eksperimentere. Det samme gjelder hos de minoritetsspråklige barna, og vi kan gjerne undre oss over ord og uttrykk på flere språk.

LESEGRUPPER er et godt utgangspunkt for samtaler. Lesegruppene bør være små, slik at alle har mulighet til å delta i samtalen. Barna skal av eget initiativ delta i samtalen og kunne være spontan. Den voksne må ta inn det barna er opptatt av i boka, og det er ikke nødvendigvis det den voksne ser på som viktig. Å følge barnas initiativ kan også medføre meddiktning, hvor fantasien får fritt spillerom og gjennom det skapes et annet meningsinnhold i boka eller fortellingen. Ved å åpne for barnas refleksjoner, åpnes også en dør til barnas verden.

FORTELL! – fortell eventyr, fortell en historie du kommer på der og da! Barna elsker det! Fortellinger gjør barnehagehverdagen mer artig og spennende når vi viser stor fortellerglede. Barna er ivrige lyttere når du som voksen er engasjert. Gjennom muntlige fortellinger kan barna skape egne indre bilder og våre fortellinger kan inspirere til lek. Trude Anette Brendeland sin bok *Fortell med meg!* kan gi gode tips.

EVENTYRPOSER kan vi ta med over alt. I den finner du konkreter og/eller bilder fra et eventyr. Vi som voksne kan fortelle eventyret eller historien muntlig eller sammen med barnas innspill og fantasi. Alt skal alltid ligge i posen, slik at den er lett å ta med seg og alt er på plass.

FORTELLERPOSEN kan barna ta med hjem. Posen er tom når den blir med hjem, men når et av barna har hatt den med hjem er det en ting eller flere i den. Dette er grunnlag for historier og fortellinger som barna er skapere av. Historiene kan gi kunnskap, humor, nye ord, god dialog, undring, næring til leken og mye mer.

Lesing

- Føre leselogg.
- Bruke tekster med gjentakende mønster.
- Bruke konkreter i forhold til ordforråd.
- Lese bilder.
- Lese bøkene flere ganger.
- Samtale om bøkene og bildene.
- Gi barna leselyst.

BOK PÅ SNOR er en spennende og annerledes måte å jobbe med bøker på. Vi fordyper oss i boka og jobber tverrfaglig med den. Barna får trene på å holde fokus, turtaking og det er bidrag til utvikling av språkkompetansen. Underveis i dialogene får barna mulighet til å møte nye og spennende ord, som er viktig for språkutviklingen. Her kan mange typer bøker brukes; morsomme, skumle, tankevekkende, temabøker og andre. Velg det barna er opptatt av!

Bok på snor er både magisk, spennende og lærerikt.

Du finner mer om Bok på snor her:

www.skrivesenteret.no/ressurser/bok-pa-snor/

DIGITALE VERKTØY inviterer til lek og involverer bruken av språket i stor grad. Det er flere typer digitale verktøy som er aktuelle i barnehagen: nettbrett, tegneverktøy, kamera, skanner, mikrofon og lydopptak, spill, apper mv. Disse verktøyene kan brukes både i fellesskap og for det enkelte barn.

Bruken av digitale verktøy gir mange muligheter i barnehagen:

- Pedagogiske spill med ulike tema.
- Lage fortellinger; tekst, film og bilder.
- Søke etter kunnskap.
- Annet.

Det er viktig at personalet har god kompetanse på dette området. Det er nødvendig med kritisk bevissthet om den pedagogiske bruken av digitale verktøy. Bruken av verktøyene knyttes opp imot det som skjer i barnehagen, og skal være med på å styrke arbeidet med bl.a. språk. Bruk av spill og apper krever at vi setter oss inn i det som vi presenterer for barna.

Bruk av f.eks. nettbrett skal ikke være en form for frilek, hvor voksne ikke deltar eller engasjerer seg. Voksne skal være aktive deltakere, som setter rammer for aktiviteten og lærer barna nyttig og god bruk av nettbrett. Bruk av nettbrett kan være en sosial aktivitet. Barn er utforskende og lærer raskt en allsidig bruk av nettbrett.

Noen anbefalte apper

Ordlek XL

Skoleskrift

Lær klokken

Lytte

Fonemo

Emotions and feelings

Hjelpehånda

Ordspillet

Happi leser HD

Sort it out

Se bokstavlyden

Se og si

Itsy bitsy spider HD

Bruk av nettbrett kan være en sosial aktivitet

3.

Idebank

STYRK BARNAS SOSIALE KOMPETANSE og språkutvikling med **NELLY OG HAMZA!** Nelly og Hamza er en pedagogisk bokserie laget for begrepsinnlæring og språkutvikling hos barn. Bokserien består av 21 spennende fortellinger spesielt utviklet for barn i barnehagen. I fortellingene følger vi samspillet og vennskapet mellom de to barnehagebarna Nelly og Hamza mens de utforsker verden omkring seg. Fortellingenes temaer er forankret i fagområdene i Rammeplan for barnehager. Nelly og Hamza utforsker ulike områder som følelser, former, tall og farger. Det er lagt opp til samtale ut fra fargerike og store tegninger. Tekst, bilder og spørsmål bidrar i barns språkutvikling.

Du finner mer om Nelly og Hamza her:
www.nellysbarnehage.no

SPRÅKSPRELL har ulike språkleker med utgangspunkt i områdene oppmerksomhet for lyd, rim og regler, stavelsesdeler og forlydsanalyse. Formålet er å stimulere barnas språklige, og spesielt fonologiske, bevissthet. Opplegget er strukturert, men det skal preges av lek og det skal være gøy. Det metodiske opplegget er spesielt laget for 4- og 5-åringene i barnehagen.

Språksprell kan være forebyggende med tanke på lese- og skrivevansker.

Du finner mer om Språksprell her:
www.barnehageforum.no

BULDER I BARNEHAGEN - Monstrene fra Dunderly fremmer fagområdet språk, tekst og kommunikasjon, sammen med også andre fagområder. Opplegget inneholder leker, utforskningsoppgaver, spill og aktiviteter. Det legges vekt på lek og barns medvirkning. Vi blir tatt med inn i monsteruniverset. Det finnes en veileder, flere barnebøker, CD med sanger mv.

Du finner mer om Dunderly her: www.dunderly.no

SPRÅKKISTA har konkret og spennende materiell som bilder, spill, magnetavle, veiledningshefte og CD med sanger, rim og regler til bruk som et verktøy og en inspirasjon i det daglige arbeidet med språkstimulering i barnehagen.

Språkkista er spesielt tenkt brukt i språkstimulering av minoritetsspråklige barn, men materialet kan også brukes til alle barn som har behov for ekstra språktrening.

Språkkista har 10 kjente tema og den er tilpasset barnehageåret.

Språkkista har en veileder hvor du finner forslag til aktiviteter, sanger, rim og regler, og tips til aktuelle barnebøker. Hvert barn kan få sin egen arbeidsbok, hvor barnet bl.a. kan tegne til de ulike temaene.

Du finner mer om språkkista her:
<http://gan.aschehoug.no>

Bidra i barns språkutvikling

SPRÅKGLEDE har forslag til aktiviteter innen fagområdet kommunikasjon, språk og tekst. Barna skal motiveres til å være språklig aktive og aktivitetene skal fremme språkglede i hverdagen. Opplegget kan være en idébank i det daglige arbeidet eller det kan følges fra perm til perm. Språkglede sier også noe om vårt ansvar som voksen i samspillet med barna for å gi dem gode språkopplevelser.

SPRÅKLEK 1 OG 2 gir oss ideer til stimulerende språkøvelser i barnehagen. Det er lagt til konkrete og strukturerte samlinger over flere uker, men aktivitetene kan også brukes uavhengig av hele opplegget. Språklek inneholder historier, sanger, leker og rim og regler. Det finnes også ei bok som heter språklek og eventyr.

Du finner mer om Språklek her:
<http://gan.aschehoug.no>

SNAKKEPAKKEN har planer for hele året, som kan flettes inn i det daglige språkarbeidet. Opplegget er for alle barn, uansett språkferdigheter og morsmål. I pakken er det snakkepakkeboka, CD, gjenstander, spill, fortellinger, plakater og bøker.

Du finner mer om Snakkepakken her:
www.snakkepakken.no

TOKTOK SPRÅKGLEDE består av både trykte og digitale ressurser i tillegg til konkretiseringsmaterieell. Språkglede skal bidra til å utvikle barnas ordforråd, de skal få nye begreper, de skal øve på uttale, koordinasjon, konsentrasjon og selvstendighet. Det er lekbetonte aktiviteter, og barna skal oppleve mestring. Opplegget gir også trening i sosiale ferdigheter og samarbeid. Språkglede har pedagogiske tips, som konkretiserer målene i rammeplanen. Opplegget har også foreldrehefter på ulike språk.

Du finner mer om Toktok språkglede her:
www.cappelendammundervisning.no

4.

Minoritetsspråk

Personalets holdninger og kunnskaper gir både muligheter og begrensninger for de barna som er to- eller flerspråklig.

Barna må få mulighet til å bli forstått og å uttrykke seg. Vi må støtte barnet i utviklingen av morsmålet, samtidig som norskspråklig kompetanse utvikles.

MINORITETSSPRÅKLIGE BARN er en ressurs i barnehagen, og framover vil det også være behov for innbyggere med god kompetanse på flere språk. Gjennom flerspråklig mangfold i barnehagen, gis alle barn en enda større mulighet til språklig bevissthet. Barna kan sammenligne ord og begreper på ulike språk, undre seg over forskjeller og reflektere over språklige variasjoner. Når barn møter andre språk enn sitt eget morsmål, blir de også mer oppmerksomme på eget språk.

STUDIER VISER at minoritetsbarna ofte blir møtt med en undervisningstone fra oss voksne. Det vil si at de blir stilt spørsmål, blir undervist og instruert. Dette kan være begrensende for barnet i kommunikasjon med andre, da er det vanskelig å komme med egne utsagn, eget initiativ og egne erfaringer og fortellinger.

Språkutviklingen hos barn med flere språk kan gå noe senere enn hos de som lærer bare ett språk.

Morsmålets betydning

Språk handler om identitet. Morsmålet er «hjertespråket», - et språk som vi kan uttrykke oss så godt på at vi kan snakke om følelser. Et godt utviklet morsmål har stor betydning for videre språkutvikling. Et godt morsmål gir et godt grunnlag for læring av andrespråk. Morsmålet og andrespråket kan støtte hverandre.

Det er viktig at barn og foreldre har et felles morsmål, slik at de kan kommunisere godt. Familier med minoritetsbakgrunn må oppfordres til å bruke morsmålet sitt. Språket er en del av kulturarven og det er større sjanse for at de opprettholder kontakten med familie i landet sitt.

HVIS FORELDRENE HAR ULIKE MORSMÅL, er det sentralt at barna lærer begge språkene. Det er viktig at foreldrene kan kommunisere med barnet sitt på det språket de behersker best. Dette er spesielt viktig når det er samtaler som går på følelser og dype tema.

VI SKAL VISE INTERESSE for barn og foreldres morsmål og oppfordre dem til å bruke morsmålet både hjemme og i barnehagen. Dette kan bidra til stolthet over eget språk og identitet og opplevelsen av anerkjennelse.

På www.morsmal.no finner du bøker og lydbøker på ulike språk, samt rim, regler, sanger og fortellinger på mange språk.

Ord og begreper læres

Det er mange ord og begreper som skal læres. Å knytte nye ord og begreper til barnehagens årsplan, månedsplaner og hverdagslivet er sentralt. Det gir gode forutsetninger for mange gjentakelser i løpet av en dag, og det gir god læring.

Noen tips i arbeidet med flerspråklige barn

- Bildesanger; sanger med bilder og tekst sammen.
- Språklige nøkkelkort; bilder og benevnelse på følelser, aktuelle substantiv og verb. Nøkkelkortene er tilgjengelige for barna.
- Reisekofferten; inneholder materiale som gjør barna bedre kjent med hverandres språk, kultur og land).
- Internasjonal dag/uke; aktiviteter, mat og materiale som gjør barna kjent med hverandres kultur.
- Landenes flagg; brukes ved bursdager og nasjonaldager.
- Setningsspill.
- Begrepsspill.
- Snakkepakken.
- Språkgruppe; fokus på ord og uttrykk som er aktuelle akkurat nå i barnehagen, slik at det blir mange gjentakelser i løpet av dagen.

Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO) har mange ideer til aktiviteter.

Det finnes også temahefter og artikler som er aktuelle i barnehagen.

Disse kan lastes ned eller bestilles.

Du finner mer om NAFO her: <http://nafo.hioa.no/barnehage>

**Det er mange ord
og begreper som
skal læres**

4.

5.

Gode språkmodeller

Inviter og engasjer barna til å delta

Voksne som gode språkmodeller – kjennetegn på god praksis

Voksnes engasjement, kompetanse og unike interesse er en suksessfaktor!

KOMPETANSEUTVIKLING ER EN FORUTSETNING FOR AT VOKSNE SKAL VÆRE GODE SPRÅKMODELLER.

SAMSPILLET I BARNEHAGEN foregår ofte i raskt tempo med mange skiftninger når det gjelder innhold. Undersøkelser viser at en gjennomsnittlig interaksjon mellom voksne og barn er på 20 sekunder. Dette utfordrer kvaliteten i samspillet. Voksne skifter raskt mellom samtale med et barn til samtale med flere barn. Det kan være alt fra meningssskapende samtaler, samtaler om mestring, grensesetting og hjelp til noe praktisk. Når alt dette foregår på samme tid, forstyrrer det kvaliteten på samspillet og utfordrer den voksnes mulighet for å være en god språkmodell. Voksne må legge til rette for den gode samtalen.

BERIT BAE OMTALER trange og romslige samspillsmønstre. Romslige samspillsmønstre gir barna mulighet til aktiv deltakelse ut fra egne forutsetninger og premisser. Det er rom for barna at barna uttrykker seg. Voksne er lyttende, og barna blir møtt med forståelse og de blir velvillig fortolket. Voksne prøver å forstå barnas opplevelser og perspektiv, og de kan stille oppklarende spørsmål. I de romslige samtalene er det både barn og voksne som stiller spørsmål. Barna er tilfredse med å delta på egne premisser, og viser dette med både kroppsholdning og mimikk.

Voksne som god språkmodell

- Fokuseret
- Uttrykksfull (tonefall og stemmeleie)
- Støtte barna i dialogen
- Bekrefte barnets uttrykk
- Ha en utvekslingstone, hvor det er rom for initiativ og engasjement fra både barn og voksne
- Voksne som gir barna allsidighet i språkarbeidet; lesing, meddiktning, fortellinger, dramatisering, fortolkning i lek, digitale teknikker mv.

TRANGE SAMSPILLSMØNSTRER kjennetegnes ved at det er voksne som stiller spørsmålene, som ofte krever bestemte svar. F.eks. hvilken dag er det i dag? Hvilken farge er det? Hvilken årstid har vi nå? Trange samspillsmønstre gjør ofte at samspillsprosessene avsluttes med at barna blir stille, ser bort eller vrir seg urolig. Lysten til fortsatt å delta i samtalen forsvinner.

I trange samspillsmønstre er det lite rom for innspill fra barna. Men selvfølgelig er det noen robuste barn som forsøker å engasjere de voksne på nytt.

Vi skiller også mellom utvekslingstone og undervisningstone. Ved bruk av utvekslingstone utveksler barn og voksne erfaringer på lik linje, og barna blir oppfordret til å være språklig aktive. Mens i undervisningstonen blir barna stilt spørsmål, instruert og undervist. Her begrenses barnas mulighet til å delta i en mer krevende kommunikasjon. De begrenses i muligheten til å komme med egne innspill, erfaringer og fortellinger. Dette betyr at utvekslingstonen er det beste for barnas språklige utvikling. Det er voksnes ansvar å være bevisst på forskjellen mellom undervisningstone og utvekslingstone.

STUDIER VISER at vi stiller mange spørsmål til barna i en samtale, både i hverdagssamtalen og i planlagte samtaler. En studie (Gjems) viser at 80% av spørsmålene er lukkede spørsmål og bare 20% er åpne spørsmål. Barn kan komme med mange ytringer ved spørsmål fra voksne, men ved lukkede spørsmål kan det ofte være bare ett ord. Mens vok-

sne kan ha lang taletid med mange ord. Lukkede spørsmål er et kjennetegn på trange samspillsmønstre, mens åpne spørsmål er et kjennetegn på romslige samspillsmønstre.

Lukkede spørsmål kan ha en god verdi for barn som er lite språklig aktive og har lite språklige erfaringer. Spørsmålene kan skape engasjement og oppmuntring til aktiv deltakelse i en samtale. (Gjems)

DET ER VIKTIG at spørsmålene inviterer og engasjerer barna til å delta i meningsskapende samtaler. Det kan være nyttig å skille mellom produktive og ikke-produktive spørsmål. Ved ikke-produktive spørsmål er svaret allerede gitt, mens i produktive spørsmål er det større mulighet for barna å dele tanker, følelser, erfaringer og meninger.

**Hver barnehage
har et kompetanse-
team på språk**

Vår kompetanse og kompetanseutvikling

Barnehagen er en lærende organisasjon og jobber kontinuerlig med å styrke den samlede kompetansen i personalgruppa.

SPRÅK SKAL VÆRE TEMA på personalmøter/ studiedager minst 4 ganger per år. Det er opprettet kompetanseteam i den enkelte barnehage, som skal være pådrivere og holde seg oppdatert på bl.a. ny litteratur og forskning.

Som innledning til arbeidet med denne planen har alle ansatte vært på felles personalmøte med tema flerspråklig og flerkulturelt mangfold. I tillegg har pedagogene hatt en egen temakveld, hvor språk-utvikling hos flerspråklige og foreldresamarbeid var tema. Kompetanseutvikling er et område i felles kompetanseplan for orkdalsbarnehagene.

Kompetanseteam språk

Hver barnehage har et kompetanseteam på språk. Teamet skal holde fagområdet språk, tekst og kommunikasjon oppe, og bidra positivt inn i hele personalgruppa. Kompetanseteamet skal følge med på ny forskning, nye barnebøker, nytt språkmateriell mv. og dele dette med medarbeiderne. Dette bidrar til barnehagen som lærende organisasjon og deling

av kompetanse. Pedagogisk personale har et overordnet ansvar for å løfte opp tema innen språk.

Språk i barnehagen - mye mer enn bare prat

Utdanningsdirektoratet har en veileder som handler om språkstimulering, dokumentasjon og vurdering og språktilegnelse. Veilederen inneholder bl.a. ideer til aktiviteter. Samtidig er det også refleksjons- og samarbeidsoppgaver for oss voksne, som er bevisstgjørende og bidrar til økt kompetanse.

**Du finner veilederen her:
www.utdanningsdirektoratet.no**

Språkløyper

Språkløyper er kompetanseutviklingspakker. Den første pakken som er utviklet heter Språk og leseaktiviteter. Her følges det et strukturert opplegg over ett år. Målet med den første kompetanseutviklingspakken er å styrke vårt daglige arbeid med barnas

språklæring gjennom ulike leseaktiviteter. Dette skal gi hjelp til kompetanseutvikling for personalet, og det gjennomføres lokalt på den enkelte barnehage. Det kommer flere kompetanseutvilingspakker.

Du finner mer om Språkløyper her:
sprakloyper.uis.no

Utdanningsdirektoratet

På hjemmesidene til utdanningsdirektoratet finner vi ulike artikler, veiledere, temahefter og filmer for personalet om språk. Det kan være et bidrag i kompetanseutviklingen å bruke det materiale som ligger der. Det kan gi gode refleksjoner og være bevisstgjørende for personalet.

Du finner mer om utdanningsdirektoratet her:
www.udir.no/Barnehage/

Ståstedsanalyse innen språk

Utdanningsdirektoratet har utviklet en ståstedsanalyse innen språk for barnehagene. Denne inneholder kjennetegn på god praksis i barnehagen. Hver barnehage skal gjennomføre ståstedsanalysen hvert tredje år. Det gjøres refleksjoner om egen praksis og det vil være aktuelt å sette ned tiltak på områder som kan forbedres. Samtidig er det viktig å ta vare på og videreutvikle de områdene det skåres høyt på. Ståstedsanalysen er en «egenmelding» hvor ansatte vurderer seg selv.

Du finner mer om ståstedsanalysen her:
www.udir.no/Barnehage/

Her er noen gode tips til hverdagssamtalen

V=Voksen B=Barn

Vent på barnets svar

V - Hva har du i matboksen

B - ??????!!?!?!

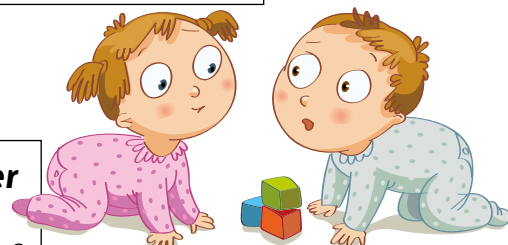
B - Banan

Følg barnets interesse

B - Jeg var hjemme hos morfar i går.

V - Det hørtet gøy ut. Hva gjorde dere?

Fortolk og utvid det som barnet sier

B - Katt!

V - Ja det er en katt. Så du at katten løp opp i treet?

Hjelp barnet med å sette ord på ting

B - Jeg skal bruke en sånn...

V - Er det en skruetrekker du skal bruke?

B - Hjulet har falt av...

V - Hva skal du bruke den til?

Relater til noe som barnet kjenner

B - Hva er en tante

V - Det er søsteren til mor eller far - har du en tante?

B - Ja, tante Hanne.... da er hun søsteren til mamma eller pappa?

Utnytt den språklige kompetansen

barnet allerede har

B - Vi har nesten lik matboks!

V - Ja, hva er det som er likt da?

B - Formen, men ikke fargen.

V - Vet du navnet på denne formen?

Ikke rett barnets feil direkte

B - Lulenissen bor oppe på loftet

V - Ja, julenissen bor oppe på loftet

Forklar ord som barnet ikke kjenner på forhånd

B - Se, en stor bil!

V - Det er en lastebil. Vet du hvorfor det heter lastebil?

Lek med språket når det er mulig

V - Jeg fant, sa den ene. Hva da? Sa nummer to.

En elefant! Sa den tredje. Så satt de der og lo.

Still åpne spørsmål

V - Hva handler boka om?

B - Om en gutt som heter Axel.

V - Hva er det Axels pappa gjør med Axels skolisser?

Sjekkliste på gode aktiviteter

Lesegruppe/snakkehjørne hver uke for alle barn

Gjennomført: Ja / Nei / Vurdering:

Lekegrupper min. 2 ganger per uke for alle barn

Gjennomført: Ja / Nei / Vurdering:

Språkgrupper min. 1 gang per uke for de barna som har behov for det

Gjennomført: Ja / Nei / Vurdering:

Alle barn deltar i hverdagssamtaler hver dag

Gjennomført: Ja / Nei / Vurdering:

Ståstedsanalyse med tiltaksoppfølging hvert tredje år

Gjennomført: Ja / Nei / Vurdering:

Det er satt ned mål for alle barnas språkutvikling i foreldresamtalene

Gjennomført: Ja / Nei / Vurdering:

Språk; et tema på første foreldremøte på høsten

Gjennomført: Ja / Nei / Vurdering:

Språk; et tema i hverdagssamtalen med foreldrene

Gjennomført: Ja / Nei / Vurdering:

Vi synliggjør alle språk i barnehagen, gjennom:

- Ukas ord på flere språk. / • Barna lærer takk, hei, telling og ord knyttet til tema på flere språk

Gjennomført: Ja / Nei / Vurdering:

Vi har språk som tema minste 4 ganger per år for personalet

Gjennomført: Ja / Nei / Vurdering:

Vi observerer kontinuerlig helhetlig barnas språkutvikling, og dokumenterer

Gjennomført: Ja / Nei / Vurdering:

Vi har et aktivt kompetanseteam innen språk i vår barnehage

Gjennomført: Ja / Nei / Vurdering:

6.

Foreldrene - en god ressurs

Barn utvikler seg i ulikt tempo

Foreldrene er en ressurs

Foreldre er viktig i forhold til barns læring og utvikling på alle utviklingsområder! Gjennom god informasjon til foreldrene om de aktiviteter og tema det satses på, kan dette være til god hjelp for foreldrene i å støtte sine barn i språkutviklingen. Vi skal synliggjøre språkarbeidet i barnehagen.

Vi skal gi foreldrene mulighet til å bli aktive, støttende og positive samarbeidspartnere. Informasjon om de helhetlige observasjonene vi gjør i barnehagen. Foreldrene kommer med sine opplevelser. Vi jobber for felles forståelse for satsning framover.

Foreldrene må få informasjon om at barn utvikler seg i ulikt tempo, også innen språk. Vi kan oppfordre foreldrene til å snakke mye med barnet og ikke bare til barnet.

Bøkene vi leser i barnehagen kan være utgangspunkt for samtale hjemme. Still gjerne ut bøkene i barnehagen, slik at foreldrene konkret får se dem. Sammen med foreldrene skal vi skape en kultur for lesing og gode samtaler!

Gode grunner for å lese for barn

God språkstimulering; nye ord og begreper

Godt utgangspunkt for samtale

Gir kunnskap

Gir fellesskap og nærhet

Lesing gjør barna til gode lyttere

Lesing har betydning for barnas egen læring inn i skolen

Leseglede gir gode lesevaner

Lesing stimulerer fantasien og gir næring til leken

Lesing kan gi hjelp i vanskelige tema

Lesing er gøy!

**Skap en kultur
for lesing og gode
samtaler!**

6.

7.

Skolestart

Vi ser mot skolestart

Språket har stor betydning

Vi bidrar til at barna har et godt grunnlag for lese- og skriveopplæringen i skolen.

Barna skal utvikle glede over å bruke språket og vi skal bidra til leselyst hos barna. Vi skal gi viktige bidrag til at barna utvikler et godt språk og mestrer godt kommunikasjon med andre.

VI SKAL STIMULERE BARNAS LÆRELYST! Arbeid med språk er viktig område for at barna skal lykkes i skoleløpet. Språket har stor betydning for både det faglige og det sosiale. Gjennom et bevisst og allsidig arbeid med språk i barnehagen legger vi et grunnlag for en god læringskultur, som barna tar med inn i skolen. Vi bidrar til gode vaner med tanke på læring.

Det skal være en god læringsammenheng i barnehage og skole. Samarbeidet mellom barnehage og skole er derfor viktig. Vår rammeplan og skolens

læreplaner er i stor grad sammenfallende i forhold til fagområdene. I barnehagen har vi prosessmål, mens i skolen er det kompetansemål. Vi legger et godt grunnlag for motivasjon og glede over å lære mer og utvikle seg. Et godt språk er nødvendig for å lykkes best mulig både faglig og sosialt ut fra egne forutsetninger.

OVERGANGSSAMTALER om hvert enkelt barn fra barnehagen til skolen, vil være av betydning for hvordan skolen kan legge til rette for det enkelte barns læringsløp. Fokuset fra oss i barnehagen skal være på det barna mestrer og det de eventuelt trenger ekstra støtte til.

Vi skal også gi informasjon om hva vi har vektlagt i barnehagen på ulike områder.

8.

Tidlig hjelp

Når språkutviklingen ikke går som forventet

Viktig at foreldrene er delaktige

For de fleste barna skjer språkutviklingen naturlig. Men enkelte barn har en forsinket språkutvikling og noen barn har mer spesifikke språkvansker. Det er viktig å oppdage disse barna tidlig, og starte tidlig hjelp. Det er ikke godt nok å ha en «vente-og-se-holdning». Tidlig hjelp er oftest god hjelp!

I Orkdal har vi tiltakskjedemodellen som sier:

- Pedagogisk leder drøfter aktuelt barn med avdelingspersonale. Det avklares observasjoner og tiltak framover.
- Pedagogisk leder eller barnehagelærer har samtale med foreldrene, hvor det skisseres observasjoner og tiltak framover.
Viktig at foreldrene er delaktige i prosessen.

Vær åpen til foreldrene og involver dem i dine observasjoner og erfaringer. Det er sammen vi kan gjøre en best mulig jobb i forhold til barna.

Kartlegging av barns språklige ferdigheter

Det finnes ulike kartleggingsverktøy innen språk. Verktøyene som er med i denne planen kan alle med barnehagelærerbakgrunn gjennomføre. Det kreves ingen spesiell sertifisering. Verktøyene brukes når den forventede utvikling ikke går som den skal.

Askeladden språkscreening

Askeladden er en språkscreeningstest med 9 deltester som er standardisert og normert for barn med normalt utviklingsnivå fra 2 år til 6 år og 11 måneder. De 9 deltestene er: objekt nevning, artikkelasjon, farger, setningskonstruksjon, taktil formoppfatning, funksjon og relasjon, visuelt korttidsminne, auditiv korttidsminne og kategorisering.

Det er mulig å ta hele eller deler av screeningstesten, og det er ikke nødvendig med formell sertifisering for å gjennomføre den. Noen av objektene som

brukes, har en annen benevnning enn det vi bruker. Dette må det tas hensyn til. Det følger med et veiledningshefte.

NYA SIT (SIT: Språklig impressiv Test) brukes for å få en oversikt over barns mestring til å forstå det norske språket og omfatter følgende områder i grammatikken: substantiv, verb, adjektiv, adverb, pronomen, preposisjoner, konjunksjoner, nektinger, regneord, samt setninger med flere variabler. NYA SIT brukes spesielt i forhold til barn som har annet morsmål enn norsk, men kan også brukes til barn med norsk morsmål.

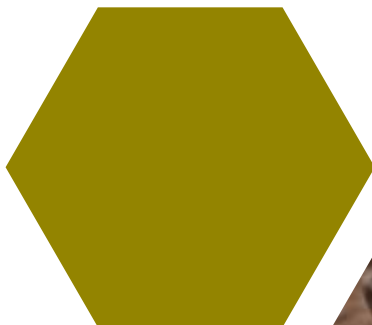
Du finner mer om NYASIT her: www.statped.no

ALLE MED er et observasjonsskjema som gir et helhetlig bilde av barnet og hva det mestrer på områdene lek, trivsel, hverdagsaktiviteter, sansing/motorikk, språk, og sosial og emosjonell utvikling. Teori om sammenhengen mellom språk og sosial kompetanse er utgangspunkt for skjemaet. Det følger med et veiledningshefte.

Du finner mer om Alle med her: www.infovestforlag.no

TRAS står for Tidlig Registrering Av Språkutvikling. TRAS er et pedagogisk kartleggingsverktøy for observasjon av språkutvikling. Registreringen gjøres som følge av observasjon av språk i daglig samspill. Skjema er inndelt etter alder; 2-3 år, 3-4 år og 4-5 år. Områdene som skal registreres er språkforståelse, språklig bevissthet, uttale, ordproduksjon, setningsoppbygging, samspill, kommunikasjon og oppmerksomhet. Skjemaet skal brukes sammen med en veiledningshåndbok. Skjemaet gir en god oversikt over barnet mestringer innen språk. Det følger med et veiledningshefte.

Du finner mer om TRAS her: www.infovestforlag.no eller www.statped.no

**Tidlig hjelp
er oftest god
hjelp!**

8.

9.

Språkutvikling i barnehagen

KOMMUNIKASJON

*Kommunikasjon foregår i et vekselspill mellom å motta og å tolke et budskap, og å selv være en avsender av et budskap. Både verbal og nonverbal kommunikasjon er viktig for å utvikle et godt muntlig språk. **JFR. RAMMEPLANEN***

SPRÅK

*Å få varierte og rike erfaringer er avgjørende for å forstå begreper. Å samtale om opplevelser, tanker og følelser er nødvendig for utvikling av et rikt språk. **JFR. RAMMEPLANEN***

TEKST

Tekst omfatter både skriftlige og muntlige fortellinger, poesi, dikt, rim, regler og sanger..

JFR. RAMMEPLANEN

9.

0-2 år

Hva må vi spesielt være oppmerksomme på for denne aldersgruppen?

- *Barnet tar ikke tur i en samtale*
- *Barnet viser ikke interesse for å kommunisere*
- *Barnet har ikke ord i denne utviklingsperioden*
- *Barnet viser ingen interesse for bøker*
- *Barnet viser ingen interesse for å spørre hva ting heter*

KOMMUNIKASJON

PROSESSMÅL

- Viser interesse for andre i lek og aktivitet
- Kan gi uttrykk for følelser gjennom mimikk, kroppsspråk og kanskje ord
- Gir uttrykk for at de vil noe
- Snur seg mot den som snakker
- Kan ta imot en enkel beskjed og utføre den
- Kan turtaking, både med og uten ord (babbling)
- Sier enkelte ord som hei, ha det og takk, gjennom ord eller tegn
- Kan trøste andre ved mimikk, ord eller ved å hente smokke, kosebamse, klut o.l.
- Kan delta i samlinger sammen med andre barn
- Kan peke på bilder som etterspørres i bøker
- Kan føre en enkel samtale

ARBEIDSMÅTER

- Voksne bekrefter barnas initiativ til samspill
- Voksne bekrefter barnas uttrykk for følelser
- Vekselsanger som øvelse på turtaking
- Bruk av rim og regler
- Bevegelsessanger og -regler
- Bruk av spontansang om her og nå
- Lek med lyd
- Voksne bruker språket aktivt hele dagen; benevner og bekrefter, beskriver og inviterer til kommunikasjon
- Bruke fortellinger, eventyr, bøker, sanger og konkrete i samlingsstunder
- Bruke dramatisering med konkrete eller bilder
- Knytte ord og begreper til det som er tema
- Knytte ord og begreper til hverdagslivet
- Bruk ord som inspirerer til kommunikasjon med andre
- Ha en fast lesestol som er skjermet og med god tilgang til varierte og aktuelle bøker
- Bruk hverdagsaktivitetene som utgangspunkt for enkle samtaler

ARBEIDSMÅTER - hvordan voksne bidrar til barns utvikling

SPRÅK

PROSESSMÅL

- Mestrer vokalene
- Mestrer flere konsonanter, særlig i starten av ord
- Setter sammen ord til setninger; oftest to-ordssetninger
- Bruker ord knyttet til her og nå
- Spør hva gjenstander heter
- Kan si hva hverdagsting brukes til
- Samler på ord - intens økning i ordforrådet fra 1 ½ år
- Skjønner motsetninger som liten - stor

ARBEIDSMÅTER

- Voksne bruker språket aktivt hele dagen; benevner og bekrefter, beskriver og inviterer til bruk av språk
- Voksne snakker tydelig og langsomt, og bruker enkle setninger
- Gi barna svar på det de etterspør
- Voksne bruker mimikk og variasjon i stemmen for et mer tydelig uttrykk
- Nye ord læres både med konkrete, funksjon og benevning
- Ordlek
- Lydlek
- Knytte ord og begreper til tema og hverdagen
- Mange gjentakelser er viktig

TEKST

PROSESSMÅL

- Erfarer og lærer rim og regler
- Deltar i lesestund
- Deltar i sangstund/samlingsstund
- Bli kjent med bildebøker
- Får erfaring med «å fortelle» boka

ARBEIDSMÅTER

- Ukas dikt
- Ukas ord og begreper
- God og skjermet lesestund
- Voksne som leser med innlevelse og inviterer barna til deltakelse

3-4

år

Hva må vi spesielt være oppmerksomme på for denne aldersgruppen?

- *Barnet har et fattig ordforråd*
- *Barnet har liten interesse for lesing/bøker*
- *Barnet har ikke konsonantene på plass*
- *Barnet har mangelfull språkforståelse*

KOMMUNIKASJON

PROSESSMÅL

- Språket er en viktig del av leken
- Spør om å få bli med i leken
- Deltar i rollelek
- Har fantasi
- Kan fortelle om hendelser
- Kan fortelle om egne følelser, tanker og behov
- Kan være i samtale over tid
- Kan være med på regelleker

ARBEIDSMÅTER

- Lage gode møteplasser for leken
- Gi næring til leken gjennom bl.a. nytt material og opplevelser
- Gi rom for samtale
- Snakkehjørne
- Gi barna erfaring med ulike regelleker og sangleker
- Bli med i barnas fantasiverden
- Vær unikt opptatt av det barnet bringer fram av tema
- Fortell spontane historier til barna

ARBEIDSMÅTER - hvordan voksne bidrar til barns utvikling

SPRÅK

PROSESSMÅL

- Språket er en viktig del av leken
- Tøyser og tuller med språket
- Funderer over nye ord
- Bruker preposisjoner
- Bruker form, farge og størrelse i beskrivelse av ting

ARBEIDSMÅTER

- Gi rom for samtale
- Presenter nye ord og begreper, og la barna erfare, fundere og bruke ordene
- Språkverksted
- Bruk konkrete og bilder

TEKST

PROSESSMÅL

- Viser interesse for rim
- Kan fortelle ei bok
- Kan fortelle historier
- Lytter til ei bok
- Har glede av at bøker leses flere ganger
- Begynnende interesse for bokstaver
- Kan lekeskrive

ARBEIDSMÅTER

- Ukens regle
- Ukens sang
- Ukens dikt
- Skjernet lese krok, hvor bøkene skriftes ut med jevne mellomrom, få bøker og nye bøker for vår tid
- Ei bok kan leses på flere måter; fortelle, bok på snor, samtale ut fra bilder, dramatisere mv.
- La barna lese bilder – samtale ut fra bilder

5-6

år

Hva må vi spesielt være oppmerksomme på for denne aldersgruppen?

- *Barnet har liten interesse for språk, bokstaver mv.*
- *Barnet har liten interesse for bøker*
- *Barnet er lite delaktig i samtaler*
- *Barnet har utfordringer i sosiale ferdigheter – språket kan være til hinder*
- *Barnet har liten språkforståelse*
- *Barnet har vansker med uttale*

KOMMUNIKASJON

PROSESSMÅL

- God på samtale
- Kan holde fokus i samtale over lang tid
- Forteller lange historier
- Interessert i mange tema
- Språket brukes aktivt i sosiale sammenhenger
- Har gode sosiale ferdigheter
- Kan vente på tur
- Tar imot kollektive beskjeder, forstår disse og utfører dem
- Kan lede regelleker
- Opptatt av vennskap
- Liker å hjelpe voksne – være til nytte

ARBEIDSMÅTER

- Samtale ut fra gitte tema, hvor barna har mulighet til å være aktive
- Faglige samtaler
- Snakkehjørne
- Gi barna god tilbakemelding på sosiale ferdigheter
- Utfordre barna i ulike sosiale sammenhenger
- Støtte barna i vennsapsrelasjoner
- Vennskap som tema; mange viktige områder som sier noe om ulike følelser, verdier og holdninger. Barna setter ord på det de tenker.
- Gi barna ansvarsoppgaver som de vokser på

ARBEIDSMÅTER - hvordan voksne bidrar til barns utvikling

SPRÅK

PROSESSMÅL

- Nysgjerrig på ord og uttrykk
- Nysgjerrig på fremmede språk
- Nysgjerrig på dialekter
- Rimer og tøyser med språket
- Mestrer tall og antall

ARBEIDSMÅTER

- Presentere nye ord og uttrykk
- Språkverksted
- Ta utgangspunkt i barns naturlige nysgjerrighet
- Gi tilbud om aktivitet som går på bokstaver, tall, antall mv.

TEKST

PROSESSMÅL

- God interesse for bøker
- Skriver navnet sitt
- Kjenner igjen andres navn
- Kan flere rim og regler
- Interesse for bokstaver
- Lekeskriver
- Noen leser selv

ARBEIDSMÅTER

- Skjernet lesestokk
- Tilbud om lesing hver dag
- Les bøkene flere ganger
- Tekstskaping
- Lese bøker som går over flere dager
- Ha et godt utvalg av bøker
- Lag fortellinger i ord og bilder sammen med barna
- Bok på snor
- Bruk digitale verktøy; spill, lage film mv.
- Undring og utforskning sammen med barna om skriftspråket
- Samlingsstund

Trekk ved barnas språkutvikling

Skisse over språkutviklingen

0-1 ÅR > SPRÅKFORSTÅELSE

Ny fødte barn foretrekker menneskets ansikt og stemme og snur seg etter stemmer ved 3 måneders alder.

Barnet snur seg etter lyd i 6 måneders alder.

Språket blir viktigere i kommunikasjonssamspillet.

Mellom 7 og 12 måneder forstår barn enkelte ord knyttet til situasjonen og gir respons på eget navn.

0-1 ÅR > SPRÅKPRODUKSJON

Gråter og har kurrelyder.

Nærmere 6 måneders alder babler barnet med flere lyder, b-, p- og m-sammen med vokallyder: «ma-ma».

Lager lyder med språkets intonasjon i 7-måneders alder og får det første ordet nært knyttet til situasjonen rundt

1-2 ÅR > SPRÅKFORSTÅELSE

Peker på bilder i bøker på oppfordring.

Kan følge enkle språklige oppfordringer sammen med kroppsspråk.

Følger enkle oppfordringer knyttet til situasjonen (kan jeg få bilen).

Lytter til lesing og peker på bilder.

Mellom 1 ½ og 2 år er det viktigere at barna har god språkforståelse, enn at de snakker mye.

Kan uttale vokalene.

1-2 ÅR > SPRÅKPRODUKSJON

Tilegner seg flere ord og begynner å kombinere dem rundt 1 ½-årsalder.

Mestrer flere konsonanter, særlig første i ord.

1 1/2 -åringer har 20-50 ord og bruker disse til å kommunisere med.

Ordspurt når ordforrådet overstiger ca. 50 ord, hvor barn aktivt spør etter navn på gjenstander.

2-3 ÅR > SPRÅKFORSTÅELSE

Kan følge to oppfordringer – «hent eplet som ligger på bordet».

Kan finne riktig gjenstand når verbet nevnes. Bruker substantiv og verb fra dagliglivet.

Forstår meningsmotsetninger som stor – liten.

Interesse for rim og regler.

Liker å blir lest for.

Kan uttale ord med m, n, p, b, t og d.

2-3 ÅR > SPRÅKPRODUKSJON

Deltar i sanglek, rim og regler. Bruker spørreordet «hva».

Har ord for det meste og begynner å bruke pronomen og preposisjoner.

Bruker 3-ordssetninger.

3-åringer har cirka 1000 aktive ord.

3-4 ÅR > SPRÅKFORSTÅELSE

Forstår enkle hv-spørsmål og nektende setninger.

Forstår enkle sammenhenger (hva gjør du når du er sulten?).

Kan bruke setninger med preposisjoner.

Bruker flertallsform av substantiv.

Forstår farge-, form- og størrelsesord.

Kan uttale k og g. Kan bruke s, f og v riktig i begynnelsen av ord.

3-4 ÅR > SPRÅKPRODUKSJON

Kan bruke språket til å uttrykke meninger, ønsker og følelser.

Språket blir en viktig del av leken.

Leker og tøyser med språket og er interessert i rim.

4-åringene kan bruke rundt 2000 ord aktivt.

4-5 ÅR > SPRÅKFORSTÅELSE

Forstår det meste som blir sagt.

Følger kompliserte oppfordringer.

Forstår gradbøyning av en del adjektiv.

Kan klassifisere begreper (mat, dyr).

Kan snakke om hva som skal skje og har skjedd.

Kan uttale s- og r-lyden riktig (i samsvar med dialekten).

4-5 ÅR > SPRÅKPRODUKSJON

Har ordbøyninger, voksen syntaks (syntaks er læren om hvordan vi kan sette sammen ord til setninger og fraser) og uttaler stort sett språklidene korrekt.

Kan forklare ords mening: «hva er sove» og kan fortelle om egne erfaringer i nåtid og fortid på en forståelig måte.

5-åringene kan bruke rundt 4000 ord aktivt.

Noen barn eksperimenterer med skriftspråket.

6-8 ÅR > SPRÅKFORSTÅELSE

Forstår abstrakt språk.

Følger komplekse instruksjoner.
Forstår dobbeltheter (vitser og gåter).

6-8 ÅR > SPRÅKPRODUKSJON

Samtaler på en «voksen» måte.

Stabil mestring av tids- og mengdebegreper.

Utvikler skriftspråk.

Skissen er tatt fra Språkveilederen (Språkpakken), supplert med momenter fra TRAS-sirkelen.

Litteratur

- Bredtvet kompetansesenter: Språkveilederen (2007)
- Bae, Berit: Rom for medvirkning? Om kvaliteter i samspeilet mellom førskolelærer og barn (artikkel, 2009)
- Gjems, Liv og Løkken, Gunvor: Barns læring om språk og gjennom språk – samtaler i barnehagen
- Høgskolen i Oslo og Akershus: Synteserapport om skandinavisk forskning på barns språk og språkmiljø i barnehagen i tidsrommet 2006-2014
- Lesesenteret: <http://lesesenteret.uis.no/forside/>
- Skrivesenteret: <http://www.skrivesenteret.no>
- Kunnskapsdepartementet: Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver
- Kunnskapsdepartementet: Temaheftet om språkmiljø og språkstimulering i barnehagen
- Kunnskapsdepartementet: Temahefte om IKT i barnehagen
- Kunnskapsdepartementet: Temahefte om språklig og kulturelt mangfold
- Kunnskapsdepartementet: Ressurshefte for flerspråklig arbeid i barnehagen
- Kunnskapsdepartementet: Fra eldst til yngst – samarbeid og sammenheng mellom barnehage og skole
- Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring: Barn i flerspråklige familier
- Utdanningsdirektoratet: Språk i barnehagen – mye mer enn bare prat
- Trude Anette Brendeland: Fortell med meg!

ORKDAL KOMMUNE

Planen er utarbeidet av:

ASTRID SKÅLHOLT, GRØTTE BARNEHAGE
JANNE ALISE FAGERLI, ÅRLIVOLL BARNEHAGE
KRISTIN BROHOLM, EVJEN BARNEHAGE
JANNICKE B. JOHANNESSEN, GJØLME BARNEHAGE
MAY RØHMESMO, ORKANGER BARNEHAGE
ELLEN GRUT USTAD, RIANMYRA BARNEHAGE
BRITA HALVORSEN, PP-TJENESTEN
RANNVEIG KARLSEN, ÅRLIVOLL BARNEHAGE, PROSJEKTLEDER

AUGUST 2016